

Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Literatür Taraması

Dilek Tuğlu Dur* & Ahmet Yılmaz Ata**

Öz

Geçmişte ekonomik büyümenin ekonomik olmayan belirleyicilerine ve kurumsal faktörlerin rolüne ikincil önem verilmekteydi. Son dönem iktisadi çalışmalarda özellikle ekonomi dışı faktörlerin önemi üzerinde durulmaktadır. Kurumsal yapı içerisinde var olan ekonomik özgürlüklerin bir ülkenin ekonomik büyümesi üzerinde etkisinin olup olmadığı sorusu, ekonomik özgürlükler ile ilgili araştırmaların artmasına neden olmaktadır. Ancak mevcut araştırmaların bu soruya ne kadar iyi cevap verdiği bilinmemektedir. Dolayısıyla, bu çalışma, literatürde ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik araştırmaların nasıl geliştiğini ortaya koymakta ve mevcut eğilimleri belirlemektedir. Çalışma bulgularına göre, araştırmaların çoğunluğu ekonomik özgürlüklere sahip olan ülkelerde ekonomik büyümenin daha yüksek düzeylere ulaştığını açıkça göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlükler, Ekonomik Büyüme, Kurumsal İktisat.

A Literature Review on the Relationship Between Economic Freedoms and Economic Growth

Abstract

In the past, a secondary importance was given to the non-economic determinants of economic growth and to the role of institutional factors. However, recent economic studies focus particularly on the importance of non-economic factors. The question whether economic freedoms that exist within the institutional structure have an impact on the economic growth of a country has led to an increase in research on economic freedoms. But it is not known how well the existing research can answer this question. Therefore, this study investigates how the research on the relationship between economic freedoms and economic growth has developed in the literature and determines current trends. According to the findings, the majority of research clearly shows that economic growth reaches higher levels in countries with higher levels of economic freedom.

Keywords: Economic Freedoms, Economic Growth, Institutional Economics.

*Öğr. Gör. | İskenderun Teknik Üniversitesi, Dörtüyl Meslek Yüksekokulu
tugludilek@gmail.com | ORCID: 0000-0003-4586-1632

**Prof. Dr. | Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
yilmazata75@gmail.com | ORCID: 0000-0001-5928-8801

DOI: 10.36484/liberal.1425355

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 29, Sayı:114, Bahar 2024, ss. 45-74.

Gönderim Tarihi: 24 Ocak 2024 | Kabul Tarihi: 29 Mart 2024

Giriş

Ekonomistler, ekonomik büyümenin dünyadaki yoksulluğu ve umutsuzluğu hafifletmede kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Büyüme, Romer (1990) tarafından tanımlandığı şekliyle emek, fiziksel sermaye, beşeri sermaye ve teknolojiden oluşmaktadır. Günümüzde piyasa odaklı reformların ekonomik büyümeyi teşvik edeceğine yaygın olarak inanılmaktadır. Piyasaların liberalizasyonu ile ekonomik büyüme sürecinin olumlu yönde etkileneceği hem tarihsel süreç bağlamında hem günümüz ülke ekonomileri bağlamında kabul gören bir durum olarak nitelendirilmektedir. İktisat biliminin kurucu ilkelerinin ortaya konulduğu Adam Smith'in zamanından günümüze kadar birçok iktisatçı kaynakları seçme ve tedarik etme özgürlüğünün, iş hayatında rekabetin, başkalarıyla ticaretin ve mülkiyet haklarını güvence altına almanın ekonomik büyümenin temel bileşenleri olduğunu savunmuşlardır (Scully, 1992; Gwartney, Lawson ve Block, 1996). Bir anlamda ekonomik büyüme performansı üzerinde sadece ekonomik unsurların yeterli olmayacağı, kurumsal unsurların da etkili olduğu görüşü ortaya konulmaktadır. Özellikle de piyasa ekonomisini geliştiren yapısal ve kurumsal iyileştirmelerin, büyüme üzerinde ciddi olumlu tesirlerinin olduğu ifade edilmektedir. North'a (1997: 412) göre, ekonomik performansı etkileyen temel faktörler; demografik, teknolojik ve kurumsal özelliklerdir. Buna göre, bireyin üretim gücünü belirleyen demografik yapı, insanın doğa üzerindeki gücünü belirleyen teknoloji düzeyi ve oyunun kurallarını belirleyen kurumsal çerçeve, bir ekonominin göstereceği performansı şekillendiren üç temel öğedir. Ülkelerin ekonomik büyüme performanslarında sadece iktisadi nedenler değil aynı zamanda kurumsal ve yapısal faktörlerin de önemli rollerinin olduğu, günümüz ekonomi literatüründe en fazla vurgulanan konulardandır (Acemoğlu ve diğerleri, 2004). Nitekim Dünya Bankası'nın "Piyasalar için Kurumlar İnşa Etmek" başlıklı 2002 Dünya Kalkınma Raporu'na göre, piyasa bazlı kurumlar, bilgiyi verimli bir şekilde iletecek, mülkiyet haklarını ve sözleşmeleri uygulayacak ve rekabeti güvence altına alacaktır. Bunların tümü ekonomik özgürlüklere bağlıdır ve piyasaya katılım teşviklerini etkileyebilecektir (World Bank, 2002).

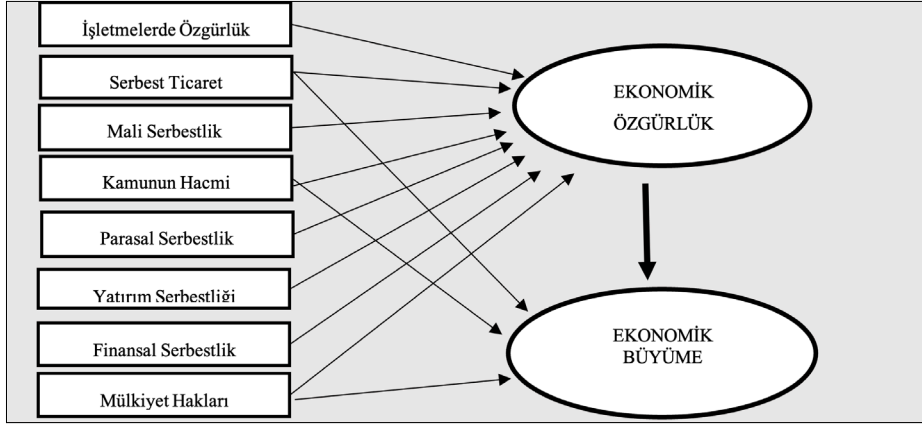
Ekonomik özgürlüğu teşvik eden politikaların, sürdürülebilir ekonomik büyümeye yönelik uygulanabilir bir yol olduğu öne sürülmektedir. Gwartney ve diğerleri (1996), bireylerin, (a) güç kullanmadan, dolandırıcılık veya hırsızlık yapmadan sahip oldukları mülk, başkalarının fiziksel saldırılarına karşı korunduğunda ve (b) mülklerini kullanmak, takas etmek veya vermekte özgür olduklarında ekonomik özgürlüğe sahip olduklarını belirtmiştir. Dünya Bankası'na (2004) göre, özgür ekonomilerin daha az özgür olanlara göre daha

hızlı büyümesinin altında yatan çeşitli nedenler vardır. Ekonomik özgürlük rekabet anlamına gelmektedir. Genel olarak rekabetin daha yüksek ekonomik büyümeye yol açtığına inanılmaktadır. Açık pazarlarda faaliyet gösteren firmalar tüketicilerin isteklerini karşılamazlarsa, kısa süre sonra onların yerini alacak rakipler olacaktır. Serbest piyasa, girişimcilerin yenilikçi fikirlerini denemelerine ve piyasa testini geçip geçemeyeceklerini görmelerine olanak tanımaktadır. Sonuç olarak, serbest piyasada özel yatırımlar en yüksek getiri oranına sahip alanlara doğru yönelme eğiliminde olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, iktisat literatüründe ekonomik özgürlükler üzerine yapılan araştırmaların nasıl geliştiğini bulmak, bu alandaki boşlukların yanı sıra odak noktalarını göstererek mevcut eğilimleri belirlemek ve ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik yapılan empirik çalışmaların teoriyi destekleyip desteklemediğini tespit etmektir. Daha önceki çalışmalar, ekonomik özgürlükler araştırmasını sistematik olarak içerik ve yöntemler açısından incelememiştir. Bu çalışma, gün geçtikçe önemi artan bu konunun haritalandırılmasını ve araştırmacıların çalışmalarını gelecekte daha iyi konumlandırmalarını sağlayacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde ekonomik özgürlük kavramı ve kapsamı değerlendirilecektir. İkinci bölümde, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz eden empirik çalışmalara yer verilecektir. Sonuç bölümünde ise günümüze kadar bu alanda yapılmış olan çalışmalar, ulaştıkları sonuçlara göre sınıflandırılarak genel olarak yorumlanmaya çalışılacaktır.

Ekonomik Özgürlük Kavramı ve Kapsamı

Heritage Vakfı (2004: 50), ekonomik özgürlüğü, malların ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı veya tüketimi üzerinde vatandaşların özgürlüğü koruması ve sürdürmesi için gerekli olanın ötesinde hükümet baskısının veya kısıtlamasının bulunmaması şeklinde tanımlamaktadır. Daha spesifik olarak, bireysel tercih özgürlüğü, değişim (mübadele) özgürlüğü, rekabet özgürlüğü ve kişilerin ve özel mülkiyetin korunması, ekonomik özgürlük kavramının merkezi unsurları olarak kabul edilmektedir (Gwartney ve Lawson, 2003). İktisatçılar tipik olarak ekonomik özgürlüğü, sonuçta tamamı mülkiyet haklarının güvenliğine ve kapsamına indirgenen, örneğin; tasarruf etme, iş değiştirme, sözleşme yapma, gelirini koruma özgürlüğünü de içeren bileşenleri kapsayan bileşik bir yapı olarak ele almışlardır (Bjornskov ve Foss, 2008: 312).

Kaynak: Ata, 2009: 212.

Ekonomik özgürlüğün temel bileşenleri; özgür kişisel tercih, özel mülkiyetin korunması ve değişim özgürlüğüdür (North, 1990: 87; Gwartney ve Lawson, 2003: 406; De Haan ve diğerleri, 2006: 3). Hukukun üstünlüğünün de ekonomik özgürlüğün temelini sağladığı söylenebilir. Koruyucu olarak devletin mülkiyet haklarını güvence altına alması işlem maliyetlerini düşürerek belirsizliği azaltmakta ve bu da daha fazla uzmanlaşmayı ve daha akıcı kaynak tahsisini teşvik etmektedir (North, 1990: 87). Bu durumda ekonomik özgürlüğün, tamamı ülke ekonomilerini yöneten kurum ve politikalarla ilgili olan bir dizi ayrılabilir boyuttan oluştuğu açıktır. Ayrıca ekonomik özgürlüğün, ekonomik aktörlerin, yatırımcıların ve üreticilerin içinde hareket ettiği teşvik yapısını etkilediği iddia edilmektedir. Bu nedenle ekonomik özgürlüğün, ekonomik büyüme ve ulusların zenginliği ve yoksulluğu üzerinde bir etkisinin olması beklenmelidir (Gwartney ve Lawson, 2003: 406).

Yakın zamana kadar, piyasa odaklı ülkelerin, güçlü bir şekilde devlet kontrolüne dayanan ülkelere ne ölçüde daha iyi bir büyüme performansına sahip olduğunu incelemek zordu. Fraser Enstitüsü ve Heritage Vakfı gibi bazı düşünce kuruluşlarının “ekonomik özgürlük” olarak adlandırdıkları göstergeler yayınlamaya başlamasıyla, liberalleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini test etmek mümkün hale gelmiştir. Ekonomik özgürlük endeksi, bir ülkenin politikalarının ve kurumlarının ekonomik özgürlükle tutarlılığını ölçmek için tasarlanmıştır. Ekonomik özgürlük endeksi temelde, mülkiyetin ne ölçüde korunduğunu ve bireylerin gönüllü işlemlerde bulunma özgürlüğünü ölçmelidir (Haan ve Sierman, 1998: 364; De Haan ve diğerleri, 2006: 3). Bu endeks, ekonomik özgürlük kavramını, özel mülkiyetin, hukukun üstünlüğünün, serbest ticaretin, sağlam paranın ve devletin sınırlı rolünün

önemini vurgulayan klasik liberal geleneğe vurgu yapmaktadır. Daha güvenli mülkiyete, daha serbest ticarete, daha istikrarlı para ve fiyatlara, daha az hükümet harcamasına ve daha az düzenlemeye sahip olan ülkelere daha yüksek puanlar verilmektedir (Hall ve Lawson 2014: 1). Bu unsurların hükümete önemli bir rol yüklediği açıktır. Ekonomik açıdan özgür bir toplumda hükümetin temel işlevi, özel mülkiyeti korumak ve sözleşmeleri uygulamaktır. Ancak hükümetler ekonomiyi aşırı düzenleyerek ve vergilendirerek ekonomik özgürlüğü de azaltabilirler (De Haan ve diğerleri, 2006: 3).

Tablo 1. Fraser Enstitüsü Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi Bileşenleri

Dünya Ekonomik Özgürlük (EFW) Endeksi	Devletin Büyüklüğü
	Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Haklarının Korunması
	Sağlam Paraya Erişim
	Uluslararası Ticaret Özgürlüğü
	Düzenlemeler

Kaynak: :Fraser Institute.

Tablo 1’de Fraser Enstitüsü dünya ekonomik özgürlük endeksi bileşenleri yer almaktadır (Fraser Institute, 2022: 5):

- Hükümetin/Devletin Büyüklüğü: Kamu harcamaları, vergilendirme ve hükümet kontrolündeki işletmeler arttıkça, hükümetin karar alma mekanizması bireysel tercihlerin yerini alabilir ve ekonomik özgürlükler azalabilir.
- Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Haklarının Korunması: Bireylerin ve onların edindikleri malların korunması, ekonomik özgürlüğün ve sivil toplumun merkezi bir unsurudur. Aslında devletin önemli bir görevidir.
- Sağlam Para: Enflasyon, haklı olarak kazanılan ücretlerin ve tasarrufların değerini aşındırmaktadır. Dolayısıyla mülkiyet haklarını korumak için sağlam para şarttır.
- Uluslararası Ticaret Özgürlüğü: Değişim özgürlüğü (-satın alma, satma, sözleşme yapma vb.) ekonomik özgürlük için esastır; değişim özgürlüğü diğer ülkelerdeki işletmeleri ve bireyleri kapsamadığında bu özgürlük azalabilmektedir.
- Düzenleme: Hükümetler yalnızca uluslararası mübadele hakkını sınırlamak için bir dizi araç kullanmakla kalmaz, aynı zamanda mübadele etme, kredi alma, istediğiniz kişiyi işe alma veya onun adına çalışma ya da işinizi özgürce yürütme hakkını sınırlayan ağır düzenlemeler de getirebilirler.

Tablo 2. Fraser Enstitüsü Dünya Ekonomik Özgürlük Endeks Seviyeleri

Skor	Ekonomik Özgürlük Seviyeleri
0-3,33	Özgür Olmayan
3,34-6,21	En Az Özgür Olan
6,22-6,92	Üçüncü derecede özgür olan
6,93-7,61	İkinci derecede özgür olan
7,62-10	Oldukça özgür olan

Kaynak: Fraser Institute, 2022.

Tablo 2’de görüldüğü üzere Fraser Enstitüsü dünya ekonomik özgürlük endeksi bileşenlerinin puanlaması 0 ile 10 değeri arasındadır. Buna göre 0 en az ekonomik özgürlük performansını, 10 ise en fazla ekonomik özgürlük performansını göstermektedir. Ülkeler ekonomik özgürlük düzeyine göre toplam 5 grupta kategorize edilmektedir.

Tablo 3. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi Bileşenleri

Hukukun Üstünlüğü	Kamunun Hacmi	Etkin Düzenleme	Serbest Piyasa
Mülkiyet Hakları	Kamu Harcamaları	İş Özgürlüğü	Ticaret Özgürlüğü
Kamusal Dürüstlük	Vergi Yüğü	Emek Özgürlüğü	Yatırım Özgürlüğü
Yargı Etkinliği	Mali Sağlamlık	Parasal Özgürlükler	Finansal Özgürlük

Kaynak: The Heritage Foundation.

Tablo 3’te Heritage Vakfı ekonomik özgürlük endeksi bileşenleri yer almaktadır (The Heritage Foundation, 2022: 13-18):

- Mülkiyet Hakları: Özel mülkiyet haklarının tanınması ve bunları koruyacak etkili bir hukuk devleti, ekonominin işleyişi için çok önemlidir.
- Yargı Etkinliği: İyi işleyen yasal çerçeveler, vatandaşların haklarını, hükümetler ve güçlü partiler de dâhil olmak üzere başkalarının yasa ihlallerine karşı korumaktadır.
- Kamusal Dürüstlük: Rüşvet, kayırmacılık, zimmete para geçirme gibi devlet kurumlarının sistematik yolsuzluktan kaçınmasıdır.
- Vergi Yüğü: Bütün hükümetler vergilendirme ve borçlanma yoluyla ekonomik faaliyetlere mali yük getirmektedir.
- Kamu Harcamaları: Devletin yalnızca gerçek kamu malları¹nı minimum maliyetle üretmesi ideal olan durumdur.

¹ Saf kamu malları; rakipsizlik, bölünemezlik ve dışlanamazlık özelliği olan, bu yüzden bedavacılık (bedelini ödemeyenlerin de yararlanabilmesi) sorununa konu olan, dolayısıyla piyasanın üretemeyeceği mallar/hizmetlerdir.

- **Mali Sağlık:** Bütçe, bir hükümetin kaynakların sağlam mali yönetimi konusundaki kararlılığını yansıtır; bu, hem ekonomik büyüme hem de ekonomik özgürlüğün ilerlemesi için kritik öneme sahiptir.
- **İş Özgürlüğü:** Bir bireyin, devletin gereksiz müdahalesine maruz kalmadan bir işletme kurma ve işletme becerisidir.
- **İşgücü Özgürlüğü:** Bireylerin iş değiştirme ve iş bulma yeteneği ekonomik özgürlüğün önemli bir bileşenidir.
- **Parasal Özgürlükler:** Fiyat istikrarı ve fiyat kontrollerinin değerlendirildiği bir kriterdir.
- **Ticari Özgürlükler:** Bir ülke vatandaşlarının diğer ülke vatandaşları ile alıcı ve satıcı olarak serbest bir şekilde etkileşimde bulunmalarıdır.
- **Yatırım Özgürlükleri:** Bireylerin ve işletmelerin yurt içinde veya dışında kaynaklarını belirli faaliyet alanlarına serbestçe aktarabilmesidir.
- **Finansal Özgürlükler:** Bankacılık ve finans sektörüne verimlilik açısından hükümetin en az düzeyde müdahalede bulunmasıdır.

Tablo 4. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi Seviyeleri

Skor	Ekonomik Özgürlük Seviyeleri
0-49,9	Özgür olmayan
50-59,9	Çoğunlukla özgür olmayan
60-69,9	Orta derecede özgür
70-79,9	Çoğunlukla özgür olan
80-100	Özgür olan

Kaynak: The Heritage Foundation.

Tablo 4'te Heritage Vakfı ekonomik özgürlük endeksi seviyeleri yer almaktadır. Buna göre, genel ekonomik özgürlük endeksi, on iki bileşenden oluşmaktadır. Bu on iki bileşenin her biri 0-100 aralığında puanlandırılmaktadır. Bir ülkenin genel ekonomik özgürlük skoru on iki bileşenin ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyleri 0-100 arasında değişen puanlarla ölçülebilmektedir (The Heritage Foundation, 2022: 2-3).

Ekonomik Özgürlüklerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerini Analiz Eden Çalışmalar

İktisat literatüründe ekonomik özgürlükler üzerine geçmişten günümüze eleştirel yaklaşımlar mevcuttur. Klasiklerle birlikte temeli atılan serbest piyasa ekonomisi, özgürlük ve bolluk terimleri üzerine kurulmuştur. Serbest piyasa

ekonomisinde daha rekabetçi, zengin, gelişmiş ve adil toplumların oluşacağı fikri benimsenmiştir. Bu bağlamda serbest piyasa, bireylerin sahip oldukları tercihler bileşkesinin en optimal düzeyi biçiminde tanımlanmıştır (Schmookler, 1993: 37). Serbest piyasa ekonomisinin; (1) özel mülkiyet, (2) tercih ve girişim özgürlüğü, (3) rekabet, (4) sınırlı devlet ve (5) serbest ticaret olmak üzere beş kısımdan oluştuğu söylenebilir (Acar, 2010: 3). Ekonomik özgürlük için kaynakların ve gelirin etkin dağılımı, tüketici ve üretici refahının artması, teknoloji transferinin sağlanması, temiz toplum yapısına erişilmesi, eşitsiz koşullar altında serbest dış ticaretin sağlanması ve dış dengesizliklerin azaltılması için serbest ticaret önemlidir (Akıncı, 2013: 40). Merkantilist düşünce ile etkili olan korumacılık fikri ise liberal öğretinin ortaya çıkmasıyla etkisini kaybetmiş, ancak Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı küresel etkilere bağlı olarak tekrar gündemde yerini almıştır (Kates, 2011: 8). Korumacılık lehindeki görüşler temel olarak milli güvenlik, bebek endüstri tezi, ücret ve istihdam düzeyinin korunması, dış ödemeler dengesi açıklarının kapatılması, çocuk işgücünü önleme, çevrenin korunması ve iç pazarın yerli üreticiye tahsis edilmesidir (Acar, 2010: 22). Bu iki karşıt görüş ile birlikte ekonomik özgürlükler üzerine yapılan tartışmalar da literatürde yerini almıştır.

Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden sınırlı sayıda betimsel çalışma bulunmaktadır. Örneğin: Berggren (2003), zenginlik üzerine yaptığı incelemede, çalışmaların çoğunda, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğuna ulaşmıştır. De Haan (2003), mevcut literatürün çoğunda ekonomik özgürlük ve büyüme arasında bir ilişki olduğunu vurgularken, bu ilişkinin çalışmaların tamamında sağlam olmadığını belirtmiştir. De Haan ve diğerleri (2006), ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki etkisini eleştirel bir yaklaşımla incelemiş ve iki değişken arasında güçlü bir ilişki tespit etmiştir. Hall ve Lawson (2014) ise ekonomik özgürlüğe atıfta bulunan literatür araştırmasında 402 makaleden 392'sini incelemiş ve araştırmaların üçte ikisinden fazlasında, ekonomik özgürlüğün daha hızlı büyüme, daha iyi yaşam standartları gibi 'iyi' bir sonuca karşılık geldiği bulunmuştur.

Ekonomi literatüründe, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme üzerine yapılan betimsel çalışmalarda, bu iki değişken arasındaki ilişki üzerinde bir fikir birliği sağlanamadığı görülmektedir. Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebileceğini savunan görüşlerin aksine olumsuz etkileyebileceğini savunan görüşler de mevcuttur.

Ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran ilk empirik çalışmalardan biri olan Scully ve Slottje (1991), 144 ülkede 1950-

1985 döneminde ekonomik özgürlük üzerine oluşturdukları kendi dizinleri ile regresyon analizini uygulayarak, ekonomik özgürlük düzeyi ile ekonomik büyümenin pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. De Vanssay ve Mil (1994), Scully ve Slottje'nin (1991) oluşturduğu endeks ile 100 ülkede 1985-1988 döneminde EKKY'ni kullanarak ekonomik özgürlük ile ekonomik büyümenin pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur. Ekonomik özgürlük üzerine yapılan ilk çalışmalardan bir diğeri olan Islam (1996), 1980-1992 döneminde 94 ülke için yatay kesit analizi yaparak, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulamıştır.

Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme üzerine yapılan ilk empirik çalışmalardan Scully ve Slottje (1991), De Vanssay ve Mil (1994) ve Islam'ın (1996) bu iki değişken arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkiye ulaşması, ekonomik özgürlüklerin önemini artırarak bu alandaki çalışmaların hızla artmasına yol açmıştır.

Easton ve Walker (1997), 1975-1985 dönemi için 57 ülke üzerine EKKY tahmininde ekonomik özgürlükleri, genişletilmiş Solow Modeli'ne dâhil ederek, ekonomik büyüme tahmin gücünü yükseltmiştir. Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme ilişkisini EKKY ile araştıran diğer bazı çalışmalar şöyledir: Ayal ve Karras (1998), 1975-1990 döneminde 58 ülkede ekonomik özgürlüğün toplam faktör verimliliğini ve sermaye birikimini artırarak büyümeyi artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Johnson ve Lenartowicz (1998), 1985-1994 döneminde 38 ülkede ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini belirtmiştir. Gwartney ve diğerleri (1999), 1980-1995 döneminde 82 ülkede, ekonomik özgürlüğün hem düzey hem de değişiminin büyüme üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu bulgulamıştır. Heckelman ve Stroup (2000), 49 ülkede 1980-1990 döneminde uluslararası ekonomik özgürlük farklılıklarının, büyümedeki farklılıkların neredeyse yarısını açıklayabildiğini belirtmiştir. Sturm ve De Haan (2001), 80 ülkede 1975-1990 döneminde ekonomik özgürlükteki değişimin ekonomik büyümeyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu, ancak ekonomik özgürlük düzeyi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Cole (2003), 106 ülkede 1980-1999 döneminde ekonomik özgürlük derecesinin kişi başına düşen GSYH'nın hem düzeyi hem de büyüme oranı ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini EKKY yöntemi ile araştıran çalışmalardan Ayal ve Karras (1998), Johnson ve Lenartowicz (1998), Gwartney ve diğerleri (1999) ve Cole (2003) farklı ülke, dönem ve örneklem grubu seçmelerine rağmen bu iki değişken arasında anlamlı ve pozitif ilişki bularak benzer bulguları ortaya koymuşlardır. Ancak, Heckelman ve Stroup

(2000) ekonomik özgürlükler farklılıklarının ekonomik büyüme farklılıklarının tamamını açıklamadığını, Sturm ve De Haan (2001) ise ekonomik özgürlük düzeyi ile ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin olmadığını bulgulararak, bu iki değişken arasındaki ilişkiye farklı bir boyut kazandırmışlardır.

De Haan ve Siermann (1998), 1980-1992 döneminde 78 ülke üzerine uygulanan ekstrem sınır analizinde kullanılan ölçüme bağılı olarak, ekonomik özgürlüğün bazı göstergeleri için ekonomik büyüme ile sağlam bir doğrudan ilişki bulunurken, diğerleri için böyle bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini ekstrem sınır analizi ile araştıran bazı çalışmalar şöyledir: De Haan ve Sturm (2000), 1975-1990 döneminde 80 ülkede, ekonomik özgürlük düzeyinin büyümeye etkisi önemsiz iken ekonomik özgürlükteki değişimin büyümeye etkisinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Ali ve Crain (2002), 119 ülkede 1975-1989 döneminde ekonomik özgürlük düzeyinin, siyasi ve sivil özgürlük göstergelerinin aksine, büyümeyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Carlsson ve Lundström (2002), 74 ülkede 1975-1995 döneminde ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeyi etkilediğı, ancak ekonomik özgürlüklerin bazı bileşenlerinin büyüme üzerinde olumsuz, bazılarının ise olumlu etkisinin olduğu bulgulanmıştır. Pitlik (2002), 80 ülkede 1975-1995 döneminde ekonomik özgürlük anlamında serbestleşmenin büyümeyi artıracığını vurgulamıştır.

Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini ekstrem sınır analizi ile araştıran çalışmalardan De Haan ve Siermann (1998) ve Carlsson ve Lundström (2002) ekonomik özgürlüğün alt bileşenlerinin tamamı ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulamazken, Ali ve Crain (2002) de ekonomik özgürlük düzeyi hariç ekonomik özgürlüğün bazı alt bileşenlerinin ekonomik büyüme ile ilişkisi olmadığını bulgulanmıştır. De Haan ve Sturm (2000), ekonomik özgürlükteki değişimin büyümeye katkı sağlayacağını, Pitlik (2002) ise ekonomik özgürlüklerin büyümeyi artıracığını vurgulamıştır. Söz konusu çalışmalar ülke, dönem ve örneklem grubu açısından değişiklik göstermekle birlikte sonuçlar da oldukça farklıdır.

Nedensellik üzerine ekonomik özgürlük verilerini kullanan ilk çalışmalardan biri olan Farr ve diğerleri (1998), 1975-1999 döneminde 78 ülkede ekonomik özgürlükten ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi bulmuş, ancak ekonomik özgürlükler ile politik özgürlükler arasında bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerine etkisini nedensellik analizi ile araştıran diğer bazı çalışmalar şöyledir: Hristova (2012), 1994-2012 döneminde gelişmekte olan ülkelerde panel Granger nedensellik analizi yaparak, mali özgürlük, kamu harcamaları ve parasal özgür-

lüğün büyümeye sebep olduğunu bulgulamıştır. Akıncı ve diğerleri (2014), 50 gelişmiş, 71 gelişmekte olan ve 23 az gelişmiş ülke için panel Granger nedensellik analizi uygulayarak ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi hızlandırdığını vurgulamıştır. Erkuş (2016), 24 ülke için 1996-2011 döneminde panel VECM nedensellik analizi uygulayarak ekonomik özgürlüklerin ekonomik performansı olumlu etkilediğini belirtmiştir. Kamacı ve diğerleri (2018), kısa dönemde iki değişken arasında anlamlı bir nedensellik olmadığını, uzun dönemde ekonomik özgürlüklerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu bulgulamıştır. Kılıcı (2018), 2000-2018 dönemi için Türkiye’de, ekonomik özgürlük ile büyüme arasında bir nedenselliğin bulunmadığını tespit etmiştir. Heckelman (2000), Vega-Gordillo ve Alvarez-Arce (2003), Mahmood ve Azid (2011), Hussain ve Haque (2016), Şahin (2016), Güney (2017), Göcen (2021) ve Saraç (2021) çalışmalarında ekonomik özgürlüklerden ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisini nedensellik analizi ile araştıran çalışmalar genel olarak incelendiğinde ülke, dönem ve değişkenlere göre, bazı çalışmalar bu iki değişken arasında tek, bazıları iki taraflı nedensellik ilişkisi bulurken, kimi çalışmalar da nedensellik ilişkisi bulamamıştır. Bu sonuçlar, bu değişkenlerin her zaman birbirinin nedeni olmadığını göstermektedir.

İslam ülkelerinin özellikleri ve bunların ekonomik özgürlük durumuna ve dolaylı olarak bu ülkelerin ekonomik kalkınma düzeyine yansımaları Pelaez (2009), Türedi (2013), Gemrik (2014) tarafından analiz edilmiştir. Pelaez (2009), 103 ülkede 2007 yılında EKKY kullanarak ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, İslam ülkelerinin diğer gruplara göre daha az ekonomik özgürlüğe sahip olduğunu belirtmiştir. Türedi (2013), 12 İslam ülkesinden oluşan bir örnekleme 1995-2010 dönemi için panel veri analizi uygulayarak ekonomik özgürlük ve büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur. Gemrik (2014) çalışmasında özgür, çoğunlukla özgür, İslami, Latin Amerikan ve AB üyesi ülkeler olmak beş kategoriye ayırdığı 117 ülkenin kurumsal yapı ve gelişmişlik seviyelerinin ekonomik özgürlükleri etkilediğini ve İslam ülkelerinin en az özgürlük düzeyine sahip olduğunu bulgulamıştır.

İslam ülkeleri üzerine yapılan ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelendiği çalışmalardan Pelaez (2009) ve Gemrik (2014) İslam ülkelerinin diğer ülke gruplarına göre daha az ekonomik özgürlüğe sahip olduğunu bulgularken, Türedi (2013), bir grup İslam ülkesinde bu iki değişken arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu sonuçlar genel olarak

İslam ÷lkelerinde ekonomik özgürlüklerin zayıf olduğunu, ancak ekonomik serbestleşme ile ekonomik performansın artırılabilereğini göstermektedir.

Cebula, birden çok çalışmasında (Cebula 2011, 2013; Cebula ve Clark 2014; Cebula ve Mixon 2012, 2014), OECD'ye üye 30 ÷lke için 2003-2007 döneminde panel veri analizi yaparak, ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme ilişkisini OECD ÷lkeleri üzerinde araştıran diğer bazı çalışmalar ise şöyledir: Işık (2016), 1995-2014 döneminde GMM yöntemi kullanarak, ekonomik büyüme ile kamu harcamaları ve ticari özgürlükler arasında pozitif, yatırım özgürlükleri ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öztürk Çetenak ve Işık (2016), 1995-2014 döneminde panel VAR analizi kullanarak bütün ekonomik özgürlük endekslerinin ekonomik büyümeyi etkilediğini vurgulamıştır.

Cebula (2011, 2013), Cebula ve Clark (2014) ve Cebula ve Mixon (2012, 2014) aynı dönemde OECD ÷lkeleri üzerine yaptıkları çalışmada ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini bulgulamışlardır. Öztürk Çetenak ve Işık (2016) da benzer sonuçları bulgularken, aynı dönemde bu iki değişken arasındaki ilişkiyi araştıran Işık (2016), ekonomik özgürlüklerin alt bileşenlerinin hepsinde ekonomik büyüme ile anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Tunçsiper ve Biçen (2015), 2000-2012 döneminde 9 yükselen piyasa ekonomisi üzerine panel sabit etkiler modeli uygulayarak ekonomik özgürlük düzeyindeki değişimin ekonomik büyümeye etkisini araştırmıştır. Genel endeks bazında özgürlük düzeyi ekonomik büyümeyi etkilememektedir. Beklentinin aksine mülkiyet hakları ve yatırım yapma özgürlüğü endekslerinin katsayıları negatif ve anlamlı iken ticaret özgürlüğü ve çalışma/iş kurma özgürlüğü endeksinin katsayıları ise pozitif ve anlamlıdır. Yükselen piyasalar üzerine yapılan bir diğer çalışma Altınar ve Sungur (2019)'a aittir. Çalışmada, 17 yükselen piyasa ekonomisi üzerine 1995-2015 döneminde panel veri analizi uygulanarak ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu belirtilmiştir.

Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini yükselen piyasalar özelinde inceleyen çalışmalardan Tunçsiper ve Biçen (2015), ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi etkilemediğini, ekonomik özgürlüğün alt bileşenlerinden bazılarının olumlu, bazılarının olumsuz etkilediğini bulgulamıştır. Altınar ve Sungur (2019) ise bu iki değişken arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur. Bu durum, seçilen yükselen piyasalara, döneme ve farklı örneklem grubuna göre sonuçların da farklı olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmalara ilaveten ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif ilişki bulan diğer bazı çalışmalar ise şöyledir: Kormendi ve Meguire 1985; Scully 1988; Spindler 1991; Pourgerami ve Assante 1992; DeVanssay ve Spindler 1994; Barro 1996; Ali 1997; Abrams ve Lewis, 1998; Ayal ve Karras, 1998; Dawson, 1998; Nelson ve Singh, 1998; Wu ve Davis 1999; Hanson 2000; Adkins ve diğerleri, 2002; Gounder, 2002; Madan, 2002; Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003; Dawson, 2003; Karabegovic ve diğerleri, 2003; Gwartney ve diğerleri, 2004; Chheng, 2005; Kreft ve Sobel, 2005; Doucouliagos ve Ulubasoglu, 2006; Islam ve Salimullah, 2006; Sameti ve Shahchera, 2006; Vukotic ve Bacovic, 2006; Weede, 2006; Corbi, 2007; Swaleheen ve Stansel, 2007; Stroup, 2007; Altman, 2008; Ashby ve Sobel, 2008; Justesen, 2008; Beşkaya ve Manan, 2009; Faria ve Montesinos 2009; Manan, 2009; Yenipazarlı, 2009; Mahmood ve diğerleri, 2010; Paakkönen, 2010; Altay ve Çelebioğlu, 2011; Compton ve diğerleri, 2011; Tiwari, 2011; Williamson ve Mathers, 2011; Wu, 2011; Fabro ve Aixala 2012; Gurgul ve Lach, 2012; Piatek ve diğerleri, 2013; Razmi ve Rafaei, 2013; Erdal ve Yenipazarlı, 2013; Akın ve diğerleri, 2014; Artan ve Halaycıoğlu, 2014; Borovic, 2014; Kılıç ve Arıca, 2014; Panahi ve diğerleri, 2014; Pattanaik ve Nayak, 2014; Bayar ve Aytemiz, 2015; Farhadi ve diğerleri, 2015; Wulandari, 2015; Açıkğöz ve diğerleri, 2016; Bayar, 2016; Bennett, 2016; Foley ve Clark, 2016; Goes, 2016; Haydaroğlu, 2016; Anwar ve Akram, 2017; Anwar ve diğerleri, 2017; Bayramoğlu ve Boz, 2017; Bjornskov, 2017; Coetzee ve Kleynhans, 2017; Edlund, 2017; Awan ve Akbar, 2018; Gövdeli, 2018; Al-Katout ve Bakir, 2019; Kouton, 2019; Tran, 2019; Ahmed ve Ahmad, 2020; Al-Gasaymeh ve diğerleri, 2020; Awan ve Naem, 2020; Brkic, 2020; Brkic ve diğerleri, 2020; Hall ve diğerleri, 2020; Kılıcı ve Akıncı, 2020; Okşak ve Dağılgan, 2020; Akinbo, 2021; Graaflaand ve Jong, 2021; Taş ve Ulusoy, 2021.

İktisat literatüründe, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran empirik çalışmaların çoğunluğu benzer sonuca sahiptir; söz konusu iki değişken arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Bu çalışmalar dışında, ekonomik özgürlük bileşenlerinden bazılarının ekonomik büyümeyi pozitif, bazılarının ise negatif etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Tekbaş (2022), 1995-2020 döneminde Çin üzerine yaptığı çalışmasında ticaret ve yatırım özgürlüğünün ekonomik büyümeyi olumlu, finans özgürlüğünün ise olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Noyan-Yalman ve diğerleri (2011), 2000-2006 döneminde Türkiye ile 7 Latin Amerika ülkesi üzerine panel regresyon ve EKK yöntemi uygulayarak ticari, mülk edinme ve rüşvet vermeme özgürlüklerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif, sermaye ve yatırım özgürlüklerinin negatif olduğunu

bulmuştur. Benzer diğer bazı çalışmalar ise Sucu (2017), Dam ve Şanlı (2019) ve Mohammedi, Shayanmehr ve Borrero'a (2023) aittir.

Ekonomik özgürlüklerin alt bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların sonuçları seçilen değişken, ülke ve döneme göre değişiklik göstermektedir.

Literatürde ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif ilişki bulan çalışmalar çoğunlukta olsa da iki değişken arasında anlamlı veya negatif ilişki bulan çalışmalar da vardır. Örneğin Grubel (1998), 1997 yılında 115 ülkede genel kabul görmüş çalışmaların aksine ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasında güçlü ilişkilerin olmadığını bulgulamıştır. Sturm ve diğerleri (2002), 49 ülke üzerine 1980-1990 dönemi için regresyon analizi yaparak, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını sonucuna ulaşmıştır. Santhirasegaram (2007), 2000-2004 döneminde 70 gelişmekte olan ülkede ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif yönlü ve anlamsız olduğunu bulgulamıştır. Sarıbaş (2009), 1995-2004 döneminde 49 ülke üzerine panel regresyon uygulayarak ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Ismail (2010), 2000-2007 döneminde gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelerde ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Erdem ve Tuğcu (2012), panel eş bütünleşme analizi yaptıkları çalışmada, uzun dönemde ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerinde negatif etkisi olduğunu vurgulamıştır. Oral (2014) çalışmasında gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş olmak üzere toplamda 106 ülkenin 1995-2012 döneminde büyüme ile ekonomik özgürlükler arasında gelişmiş ve az gelişmiş ülke gruplarında pozitif yönlü, gelişmekte olan ülkelerde negatif yönlü bir ilişki elde edilmiştir. Türkay (2015), 15 ülke için 2000-2012 döneminde panel regresyon analizi yaparak ekonomik büyümenin sağlanmasında tek başına ekonomik özgürlüğün önemli bir etken olamayacağını belirtmiştir. Eser (2016) çalışmasında, 27 gelişmiş, 25 gelişmekte olan, 10 az gelişmiş ülke için 1995-2013 döneminde panel veri analizi uygulayarak ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde pozitif, az gelişmiş ülkelerde ise bir ilişki olmadığını saptamıştır. Baltacı ve diğerleri (2017), gelişmiş ve gelişmekte olan 48 ülkede 1995-2015 döneminde ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Birol ve Demirgil (2020), BRICS ülkelerinde 1995-2018 döneminde, panel eşbütünleşme testi yaptıkları çalışmada, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Çin için pozitif, Hindistan ve Brezilya için negatif, Güney Afrika ve Rusya için ise anlamsızdır. Santiago ve diğerleri (2020), gelişmekte olan 24 Latin Amerika ve Karayip ülkesinde ekonomik özgürlüğün

ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür. Elina ve Setyadharma (2022), 2009-2019 döneminde en büyük 19 ekonomi ve G-20 ülkeleri için sabit etkiler regresyon modeli uygulayarak ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerinde istatistiki açıdan anlamlı bir etkisi olmadığını bulgulamıştır.

Bu sonuçlar, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin her ülkenin kendi koşullarına bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin ekonomideki rolünün büyüklüğü bireylerin ekonomideki payını azalttığından dolayı bu ülkelerde ekonomik özgürlükler ekonomik büyümeyi pozitif etkileyebilecek bir düzeyde değildir.

Tablo 5. Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Seçilmiş Empirik Çalışmalar

Yazar(lar)	Örneklem Grubu	Zaman Aralığı	Yöntem	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Sonuç
Scully ve Slottje (1991)	144 Ülke	1950-1985	Korelasyon Katsayıları	Ekonomik özgürlük endeksi.	GSYH.	Pozitif
De Vanssay ve Mil (1994)	100 Ülke	1985-1988	EKKY	Ekonomik özgürlük endeksi (Scully ve Slottje endeksi).	Kişi başına GSYH, Eğitim, Tasarruf oranı, Nüfus artış oranı.	Pozitif
Islam (1996)	94 Ülke	1980-1992	Yatay Kesit Analizi	Kişi başına GSMH, Kişi başına GSMH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi.	Pozitif
Easton ve Walker (1997)	57 Ülke	1975-1985	EKKY	İşçi başına gelir, Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Teknolojik ilerleme oranı, Tasarruf oranı, Beşeri sermaye (okullaşma) oranı, Sermayedeki yıpranma oranı, Nüfus.	Pozitif
De Haan ve Siermann (1998)	78 Ülke	1980-1992	Ekstrem Sınır Analizi	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Yatırım/GSYH, Ortaöğretime kayıt oranı, Nüfus artış oranı, Kamu harcamaları/GSYH, Enflasyon oranı, İhracat/GSYH.	Pozitif
Farr ve diğerleri (1998)	78 Ülke	1975-1990	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Politik özgürlük endeksi.	Pozitif

Johnson ve Lenartowicz (1998)	38 Ülke	1985-1994	EKKY	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi.	Pozitif
Gwartney ve diğerleri (1999)	82 Ülke	1980-1995	EKKY	Kişi başına GSYH değişim oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Yatırım/GSYH, Beşeri sermaye oranı.	Pozitif
De Haan ve Sturm (2000)	80 Ülke	1975-1990	Ekstrem Sınır Analizi	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Nüfus artış oranı, Kamu harcamaları, Enflasyon oranı, Dış açıklık oranı (ihra-cat+ithalat/GSYH).	Pozitif
Heckelman ve Stroup (2000)	49 Ülke	1980-1990	EKKY	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi.	Pozitif
Sturm ve De Haan (2001)	80 Ülke	1975-1990	EKKY	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Yatırım/GSYH, Ortaokul kaydı.	Pozitif
Ali ve Crain (2002)	119 Ülke	1975-1989	Ekstrem Sınır Analizi	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Siyasi özgürlük endeksi, Sivil özgürlük endeksi, Toplam ticaret/GSYH, Enflasyon oranı, Yurtiçi kredi büyüme oranı.	Pozitif
Carlsson ve Lundström (2002)	74 Ülke	1975-1995	Ekstrem Sınır Analizi	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Yatırım oranı.	Pozitif
Pitlik (2002)	80 Ülke	1975-1995	Ekstrem Sınır Analizi	GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Serbestleşme, Politik oynaklık, Kişi başına GSYH.	Pozitif
Cole (2003)	106 Ülke	1980-1999	EKKY	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Nüfus, Eğitim, Coğrafi değişkenler.	Pozitif
Santhirasegaram (2007)	70 Ülke	2000-2004	EKKY	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Fiziki sermaye, Beşeri sermaye, Demokratik özgürlük.	Negatif
Yıldırım (2009)	96 Ülke	1970-2005	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Eğitim, Teknoloji sınırına uzaklık, Etkileşim.	Pozitif
Cebula (2011)	30 Ülke	2003-2007	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Politik istikrar endeksi, Faiz oranı.	Pozitif

Hristova (2012)	Gelişmekte Olan Ülkeler	1994-2012	Panel Veri Analizi	GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi.	Pozitif
Çetin (2013)	81 Ülke	2000-2010	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Yatırımlar/GS-YİH, Nüfus artış oranı.	Pozitif
Türedi (2013)	12 Ülke	1995-2010	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Fiziksel sermaye, Beşeri sermaye, Finansal gelişme, Enflasyon oranı, Ticari açıklık.	Pozitif
Akin, Aytun ve Aktakas (2014)	94 Ülke	2000-2010	Panel Veri Analizi	GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Brüt ulusal formasyonlar, Beşeri sermaye endeksi, Nüfus.	Pozitif
Bayar (2016)	11 Ülke	1996-2012	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Ticari açıklık, Finansal açıklık.	Pozitif
Erkuş (2016)	24 Ülke	1996-2011	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Sabit sermaye formasyonu, Beşeri sermaye harcaması, Demokrasi düzeyi, Politik özgürlük, Sivil hürriyetler, Dış ticaret açıklık düzeyi.	Pozitif
Şahin (2016)	Türkiye	1980-2015	Granger Neden-sellik Analizi	GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi, Politik haklar ve sivil özgürlükler endeksi, Yolsuzluk endeksi, Nüfus, Yükseköğrenim mezun sayısı.	Pozitif
Baltacı ve diğerleri (2017)	48 Ülke	1995-2015	Panel Veri Analizi	GSYH yüzde değişim. Kişi başına GSYH yüzde değişim.	Ekonomik özgürlük endeksi, Gini katsayısı, Yolsuzluk endeksi.	Negatif

Brkic (2020)	AB Ülkeleri	1994-2018	Panel Veri Analizi	Kişi başına GSYH büyüme oranı.	Ekonomik özgürlük endeksi ve bileşenleri (Mülkiyet hakları, Hükümet bütünlüğü, Vergi yükü, Kamu harcamaları, İş özgürlüğü, İşgücü özgürlüğü, Ticaret özgürlüğü, Parasal özgürlük, Yatırım özgürlüğü, Finansal özgürlük), Brüt sermaye, Doğrudan yabancı yatırımlar, Pazar açıklığı.	Pozitif
Santiago ve diğerleri (2020)	24 Ülke	1995-2015	Panel Veri Analizi	GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi, Nüfus, Enerji Tüketimi, Küreselleşme, (Sosyal küreselleşme, Siyasal küreselleşme, Ekonomik küreselleşme).	Negatif
Özyılmaz (2022)	155 Ülke	2021	EKKY	Kişi başına GSYH.	Ekonomik özgürlük endeksi ve bileşenleri (Kamu harcamaları, Vergi Yüğü, Mali sağlık, Ticaret özgürlüğü, Yatırım özgürlüğü, Finansal özgürlük, Mülkiyet hakları, Yargı etkinliği, Kamusal dürüstlüğü, İş özgürlüğü, İşgücü özgürlüğü, Parasal özgürlük).	Pozitif

Kaynak: Bu tablo mevcut literatür temelinde yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Gelişmiş ve zengin ülkelerin ekonomik başarılarının arkasındaki temel faktörlerin başında ekonomik göstergelerden ziyade ekonomik olmayan faktörler (non-economic factors) daha önemli bir rol oynamaktadır (Ata ve Tuğlu Dur, 2022: 218). Sosyal, kültürel, hukuksal ve siyasal faktörler gibi kurumsal ve yapısal unsurların da önemli olduğu, günümüz ekonomi literatüründe önemle vurgulanan konulardandır. Bu konularda yapılan çalışmalarda, ekonomik faktörlerin rolü göz ardı edilmemekle beraber, ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir düzeyi ve ekonomik büyüme oranı farklılıklarının açıklanmasında kurumsal faktörlerin rolü ön plana çıkarılmaktadır. Özellikle de piyasa ekonomisinin gelişimi yönündeki kurumsal faktör iyileştirmeleri, önemli

açıklayıcı değişkenler olarak öne çıkmaktadır. Çeşitli kuruluşların ekonomik özgürlük göstergelerini yayınlamasının ardından, piyasa odaklı ekonomi politikalarının ekonomik büyümeyi teşvik edip etmediğini ve ediyorsa ne ölçüde teşvik ettiğini test etmek mümkün hale gelmiştir. Bunun üzerine artık bu tür ekonomi dışı faktörlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmada oynadığı rolü bulmak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Son zamanlarda yapılan çok sayıda çalışma, ülkelerarası ekonomik performans farklılıklarını açıklamada ekonomik özgürlüğün önemli olabileceğini ileri sürmektedir.

Bu çalışmada ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme ile ilişkisine yönelik geniş bir literatür taraması yapılmış ve çalışmaların benzerlikleri ve farklılıkları genel hatları ile ele alınmıştır. Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen empirik literatür 1990'lı yıllarda oluşmaya başlamıştır (Doucouliagos ve Ulubaşoğlu, 2006). Bunun temel nedeni ekonomik özgürlüklerin 1990'lı yıllardan itibaren endeksler yardımıyla ölçülebilir olmasıdır. İncelenen çalışmalarda bağımsız değişken olarak ele alınan ekonomik özgürlüğü temsilen çoğunlukla Freedom House, Heritage Vakfı ve Fraser Enstitüsü gibi kuruluşlarca yayımlanan ekonomik özgürlük endeksleri ve/veya bunların alt bileşen endeksleri kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak ise ekonomik büyümeyi temsilen GSYH veya bununla ilgili göstergeler değerlendirilmiştir. Bugüne kadar bu literatürün sistematik bir sentezi yapılmamıştır. Bu makale böyle bir sentez sağlamış ve bu literatürün güçlü ve zayıf yanları vurgulanmıştır. Ancak ekonomik özgürlükler alanı henüz tam olgunlaşmadığı için Frank ve Hatak (2014)'ın belirttiği gibi mevcut çalışmaların sayısı sınırlı ve dağınık olduğundan bu alandaki bütün çalışmaların incelemesi yapılamamıştır.

Ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme değişkenlerini konu alan literatürde söz konusu göstergeler arasındaki ilişki ülke örnekleme, kullanılan değişkenler ve metodolojiye göre farklılık göstermektedir. İncelenen çalışmaların yanlış model belirleme ve duyarlılık testlerinin bulunmaması gibi dezavantajları olsa da, bu çalışmalara toplu olarak bakıldığında bu iki değişken arasında ortaya çıkan güçlü bir ilişki vardır. Ayrıca, model belirleme ve duyarlılık sorunlarını daha titiz bir şekilde ele alan çalışmalar, ekonomik özgürlüğün pozitif bir büyüme etkisi olduğunu da ortaya koymaktadır (De Haan ve Sturm, 2000). Genel olarak ekonomik özgürlük literatürü, ülkelerin güçlü mülkiyet haklarına ve ticareti ve gönüllü değişimi destekleyen politikaları uygulayan serbest piyasa kurumlarına ne ölçüde sahip olduklarının, ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli etkisini vurgulamaktadır (Justesen, 2008: 643). Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme üzerine yapılan empirik çalışmaların çoğunluğunda

bu değişkenler arasında gcl bir korelasyonun varlığı gözlemlenmiştir. Literatürdeki hkim varsayım, genelde ekonomik özgürlük ekonomik büyümeye neden olur şeklindeir. Çünkü yolsuzlukla mücadele ve serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesi işlem maliyetlerini azalttığından dolayı yerli ve yabancı yatırımcıların kararlarını olumlu etkileyebilmektedir. Ancak, belirli ülke ve yılları analiz eden bazı çalışmalarda ekonomik özgürlüklere ait alt endeksler bazında ulaşılan sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız veya negatif bulunmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasının temel nedeni; kurumsal yapının gelişmekte olan ülkelerde yeterince ilerleme kaydetmemiş olması ve ekonomik zgrlklerdeki gelişmelerin ülkelerin sahip olduğu yurtiçi ve yurtdişi fonları risk düzeyi daha düşük olan yurtdişindeki yatırımlara yönlendirmesidir.

İncelenen alışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, bazı ekonomistler yapılan analizler sonucunda ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi desteklediğini savunurken, bazıları da dönemsel olarak yaşanan krizler neticesinde zgrlku ekonomik sistemlerin özellikle regülasyonlar üzerinden kendi ekonomik krizlerini meydana getirdiğini düşünmektedir. Ekonomik zgrlklerin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini bulgulayan çalışma sayısı daha fazla olsa da ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye etkisinin sınırlı ya da bu etkinin negatif olduğunu bulgulayan çalışmalar da mevcuttur. Dolayısıyla ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği tezi üzerinde tam bir fikir birliği sağlanamadığı görülmektedir. Aslında bu durum konu ile ilgili yeni çalışmaların gereksinimine işaret etmektedir. Bu alanda yapılan teorik ve empirik çalışmalar belli yönlerden eleştirilmeye müsait olsa bile, bu çalışmaların çoğundan elde edilen ortak sonuç, ekonomik özgürlüklere sahip ekonomilerin, daha gelişmiş ve zengin toplum olma özelliği göstermeleridir. Bu aynı zamanda hükümetin, akademisyenlerin ve politika yapıcıların uygun politikayı formüle etmelerine ve aynı miktarda kaynakla ve iyileştirilmiş bir iş ortamının yardımıyla daha yüksek bir büyüme oranına ulaşmalarına olanak tanıyacaktır. Bu yönü ile gcl ekonomik özgürlüklere sahip ülkelerin, ekonomik büyümeye katkı sağlayacağı tezi farklı ülke ve ülke grupları üzerinde günümüzde ve gelecekte incelenmesi gereken önemli bir konudur.

Kaynakça

- Abrams, A. B. and Lewis, A. K. (1995). Cultural and institutional determinants of economic growth: A cross-section analysis. *Public Choice*, 83(3/4), 273-289.
- Acar, M. (2010). Serbest ticaret, ekonomik özgürlükler ve refah. *BİLİG*, 53, 1-28.
- Acemoğlu, D., Johnson, S. and Robinson, J. A. (2004). *Institutions as the fundamental cause of long-run growth*. Cambridge: NBER Working Paper.

- Açıkgöz, B., Amoah, A. ve Yılmaz, M. (2016). Economic freedom and growth: a panel cointegration approach. *Panaeconomicus*, 63(5), 5462.
- Ahmed, S. and Ahmad, H. K. (2020). Impact of economic and political freedom on economic growth in asian economies, *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 9(1), 219-231.
- Akçay, S. (2000). Yolsuzluk, ekonomik özgürlükler ve demokrasi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Akın, C. S., Aytun, C. ve Aktakas, B. G. (2014). The impact of economic freedom upon economic growth: an application on different income groups. *Asian Economic and Financial Review*, 4(8), 1024-39.
- Akıncı, M., Erkal, G. ve Yılmaz, Ö. (2015). Ekonomik özgürlükler ve yolsuzluk ilişkisi: Türkiye için bir zaman serisi analizi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 144-165.
- Akıncı, M., Yüce Akıncı, G. ve Yılmaz, Ö. (2014). Ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkileri: Bir panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 81-96.
- Akinbo, O. S. (2021). *Natural resource curse, economic freedom, economic growth and development: case of Africa* (Doctoral dissertation). Michigan Technological University.
- Al-Gasaymeh, A., Almahadin, H., A., Alshurideh, M., Al-Zoubi, N., A. and Al-Zoubi, H. M. (2020). The role of economic freedom in economic growth: Evidence from the MENA region. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 13(10), 759-774.
- Al-Katout, F. and Bakir, A. (2019). The impact of economic freedom on economic growth. *International Journal of Business and Economics Research*, 8(6), 469- 477.
- Ali, A. M. and Crain, W. M. (2002). Institutional distortions, economic growth freedom and growth. *Cato Journal*, 21(3), 415-426.
- Altay, H. ve Çelebioğlu, F., (2011). Demokrasi, ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin mekansal analizi: Avrupa ülkeleri üzerine bir inceleme, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(2), 219-234.
- Altın, A. ve Sungur, O. (2019). Ekonomik büyüme sürecinde ekonomik özgürlüklerin rolü: Yükselen piyasa ekonomilerinden ampirik kanıtlar. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 181-202.
- Altman, M. (2008). How much economic freedom is necessary for economic growth. *Economics Bulletin*, 15(2), 1-20.
- Andrew B. S. (1993). *The illusion of choice: how the market economy shapes our destiny*. USA: State University of New York Press.
- Anwar, S. and Akram, W. (2017), Economic freedom and growth nexus in selected South Asian Countries, *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 7(10), 40-47.
- Anwar, S., Quaratulain, W. A. and Ahram, W. (2017). Economic freedom and growth nexus in selected South Asian countries. *Journal of Applied Environmental Biological Sciences*, 7(10), 40-47.
- Artan, S. ve Halaycıoğlu, P. (2014). Kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 2, 347-366.
- Ashby, N. J. and Russell S. S. (2008). Income inequality and economic freedom in the U.S. states. *Public Choice*, 134(3-4), 329-346.
- Ata, A. Y. (2009). *Kurumsal iktisat çerçevesinde yolsuzluğun fırsat ve motivasyonları: AB ülkeleri üzerine bir inceleme*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.

- Ata, A. Y. ve Tuğlu Dur, D. (2022). Zenginliğe giden yolda mülkiyet hakları ve ekonomik özgürlüklerin rolü: Türkiye ekonomisi üzerinde bir inceleme. *Liberal Düşünce Dergisi*, 27(105), Kış, 201-222.
- Ayal, E. B. and Georgios, K. (1998). Components of economic freedom and growth: An empirical study. *The Journal of Developing Areas*, 32(3), 327-338.
- Azman-Saini, W.N.W., Baharumshah, A. Z. and Law, S. H. (2010). Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: International evidence. *Economic Modelling*, 27(5), 1079-1089.
- Awan, A. G. and Akbar, A. (2018). Economic Freedom of women and its impact on economic growth. *Global Journal of Management, Social Sciences and Humanities*, 4(3), 503-530.
- Awan, A. G. and Naeem, I. (2020). Relationship between economic freedom and economic growth in Pakistan. *Global Journal of Management Social Sciences and Humanities*, 6(1), 1-29.
- Baltacı, N., Kargı, B., Beken, G. H. ve Akyol, H. (2017). Ekonomik özgürlük, gelir eşitsizliği ve yolsuzluk ile büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IV. IBANESS Congress*, Bulgaria.
- Barro, R. J. (1996). Democracy and growth. *Journal of Economic Growth*, 1(1), 1-27.
- Bayar, Y. and Aytemiz, L. (2015). Impact of economic freedom, political stability and economic growth in the USA on emerging Asian Economies. *Actual Problems of Economics*, 168(6), 62-73.
- Bayramoğlu, T. ve Boz, F.Ç. (2017). Ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyümeye etkisi: İslam birliği teşkilatı ülkeleri üzerine panel veri analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 24(3), 913-927.
- Bengoa, M. and Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: New evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 529-545.
- Bennett, D. L. (2016). Subnational economic freedom and performance in the United States and Canada. *Cato Journal*, 36(1), 165-85.
- Berggren, N. (2003). The benefits of economic freedom: A survey. *The Independent Review*, 8(2), 193-211.
- Beşkaya, A. ve Manan, Ö. (2009). Ekonomik özgürlükler ve demokrasi ile ekonomik performans arasındaki ilişkinin zaman serileri ile analizi: Türkiye örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 47-76.
- Birol, Y. E. ve Demirgil, B. (2020). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisi: BRICS ülkeleri üzerine ampirik bir çalışma. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3), 546-558.
- Bjornskov, C. and Foss, N. J. (2008). Economic freedom and entrepreneurial activity: Some cross-country evidence. *Public Choice*, 134, 307-328.
- Bjornskov, C. (2017). Growth, inequality, and economic freedom: evidence from The U.S. states. *Contemporary Economic Policy*, 35(3), 518-531.
- Borovic, Z. (2014). Does economic freedom impact economic growth: decomposing the Effects for Bosnia and Herzegovina. *Acta Economica*, 12(21), 9-20.
- Brkic, I. (2020). *The relationship between economic freedom and economic growth in EU countries* (Doctoral Thesis). Universitat Jaume I, Programa de Doctorado en Economía y Empresa, İspanya.

- Brkic, I., Gradojević, N. and Ignjatijević, S. (2020). The impact of economic freedom on economic growth? new European dynamic panel evidence. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(26), 1-13.
- Carlsson, F. and Lundström, S. (2002). Economic freedom and growth: decomposing the effects. *Public Choice*, 112(¾), 335-44.
- Cebula, R. J. (2011). Economic growth, ten forms of economic freedom, and political stability: an empirical study using panel data 2003-2007. *Journal of Private Enterprise*, 26(2), 61-81.
- Cebula, R. J. (2013). Which economic freedoms influence per capita real income? *Applied Economics Letters*, 20(4), 368-72.
- Cebula, R. J. and Clark, R. J. (2014). The effects of economic freedom, regulatory quality and taxation on the level of per capita real income: a preliminary analysis for OECD nations and non-G8 OECD nations. *Applied Economics*, 46, 3836-48.
- Cebula, R. J. and Mixcon, F. G. (2012). The impact of fiscal and other economic freedoms on economic growth: An empirical analysis. *International Advances in Economic Research*, 18, 139-49.
- Cebula, R. J. and Mixcon, F. G. (2014). The roles of economic freedom and regulatory quality in creating a favorable environment for investment in energy R&D, infrastructure, and capacity. *American Journal of Economics and Sociology*, 73(2), 299-324.
- Chheng, K. (2005). How do economic freedom and investment affect economic growth? *Macroeconomics*, 509021.
- Coetzee, C. E. and Kleynhans, E. P. (2017). Economic freedom and economic growth in South Africa. *Managing Global Transitions*, 15(2), 169-185.
- Cole, J. H. (2003). The contribution of economic freedom to world economic growth, 1980-99. *Cato Journal*, 23(2), 189-98.
- Compton, R. A., Giedeman, D. C. and Hoover, G. A. (2011). Panel evidence on economic freedom and growth in the United States. *European Journal of Political Economy*, 27(3), 423-435.
- Corbi, R. B. (2007). The components of economic freedom, income and growth. *Est. econ., São Paulo*, 37(3), 515-545.
- Çetin, R. (2013). Ekonomik özgürlüğün gelir düzeyi üzerindeki etkisinin panel veri analizi yöntemiyle incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 37- 47.
- Çoban, M. N. (2020). Ekonomik özgürlüklerin insani gelişmişlik üzerine etkisi: Vısegrad dört-lüsü kapsamında panel veri analizi. *TESAM Akademi Dergisi*, 7(1), 143-162.
- Dam, M.M. ve Şanlı, O. (2019).Ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki etkisi: BRIC-T ülkeleri üzerine bir panel ARDL analizi. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33 (4), 1027-1044.
- Dawson, J. W. (1998). Institutions, investment, and growth: New cross-country and panel data evidence. *Economic Inquiry*, 36(4), 603-619.
- Dawson, J. W. (2003). Causality in the freedom-growth relationship. *European Journal of Political Economy*, 19, 479-495.
- De Haan, J. and Siermann, C. L.J. (1998). Further evidence on the relationship between economic freedom and economic growth. *Public Choice*,95(3-4), 363-380.
- De Haan, J. and Sturm, J. E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 16(2), 215-241.

- De Haan, J. (2003). Economic freedom: editor's introduction. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 395-403.
- De Haan, J. and Sturm, J. E. (2003). Does more democracy lead to greater economic freedom? new evidence for developing countries. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 547-563.
- De Haan, J., Lundstrom, S. and Sturm, J. E. (2006). Market-oriented institutions and policies and economic growth: a critical survey. *Journal of Economic Surveys*, 20(2), 157-91.
- De Vanssay, X. and Spindler, Z. A. (1994). Freedom and growth: Do constitutions matter? *Public Choice*, 78(3-4), 359-72.
- Doucouliaqos, C. and Ulubasoglu, M. A. (2006). Economic freedom and economic growth: Does specification make a difference? *European Journal of Political Economy*, 22(1), 60-81.
- Easton, S. T. and Walker, M. A. (1997). Income, growth, and economic freedom. *American Economic Review*, 87(2), 328-332.
- Edlund, K. (2017). *Does economic freedom affect the growth rate*. Umea Universitet Bachelor Thesis, 1-44.
- Elina, S., and Setyadharna, A. (2022). The effect of innovation, economic freedom, macroeconomic variables on GDP. *Efficient: Indonesian Journal of Development Economics*, 5(1), 1520-1533.
- Erdal, F. and Yenipazarli, A. (2013). Which economic freedoms contribute income per capita? Are results sensitive to the indicators and the estimation methods? *Emerging Markets Finance and Trade*, 49(5), 130-147.
- Erdem, E. ve Tuğcu C. T. (2012). New Evidence on the relationship between economic freedom and growth: a panel cointegration analysis for the case of OECD. *Global Economy Journal*, 12(3), 1-18.
- Erkuş, S. (2016). *Demokrasi, ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Eser, Z. E. (2016). *Ekonomik özgürlükler ve kalkınma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Esposito, A. G. and Zaleski, P. A. (1999). Economic freedom and the quality of life: An empirical analysis. *Constitutional Political Economy*, 10(2), 185-197.
- Fabro, G. V. (2012). Direct and indirect effects of economic and political freedom on economic growth. *Journal of Economic Issues*, 46(4), 1059-1080.
- Faria, H. J. and Montesinos, H. M. (2009). Does economic freedom cause prosperity? An IV approach. *Public Choice*, 141(1-2), 103-127.
- Farhadi, M., Islam, R. and Moslehi, S. (2015). Economic freedom and productivity growth in resource-rich economies. *World Development*, 72, 109-126.
- Farr, W. K., Lord, R. A. and Wolfenbarger, J. L. (1998). Economic freedom, political freedom, and economic well-being: a causality analysis. *Cato Journal*, 18(2), 247-262.
- Foley, M. ve Clark, JR (2016). Ekonomik özgürlük ve gerçek gelir. *Journal of Regional Analysis & Policy*, 46 (1), 52-59.
- Fraser Institute, (2022). Economic freedom of the world 2022 annual report. Erişim adresi: <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom-of-the-world-2022-annual-report>.

- Gehring, K. (2013), Who benefits from economic freedom? unraveling the effect of economic freedom on subjective well-being. *World Development*, 50(50), 74-90.
- Gemrik, S. (2014). *Ekonomik özgürlükler üzerine karşılaştırmalı analiz* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Goldsmith, A. (1997). Economic rights and government in developing countries: cross-national evidence on growth and development. *Studies in Comparative International Development*, 32(2), 29-44.
- Gounder, R. (2002). Political and economic freedom, fiscal policy, and growth nexus: Some empirical results for Fiji, *Contemporary Economic Policy*, 20(3), 234-245.
- Goes, C. (2016). Institutions and growth: A GMM/IV panel VAR approach. *Economics Letters*, 138, 85-91.
- Göçen, S. (2021). Gelişen ülkelerde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisi: Bootstrap Panel Granger nedensellik testi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(3), 865-878.
- Gövdeli, T. (2018). Ekonomik özgürlük, turizm ve ekonomik büyüme: BRICST ülkelerinde Konya Bootstrap nedensellik analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Prof. Dr. Harun TERZİ Özel Sayısı, 379-390.
- Graafland, J. and De Jong, E. (2021). The moderating role of culture on the benefits of economic freedom: cross-country analysis. *Journal of Comparative Economics*, 50(4), 1-13.
- Grubel, H. G. (1998). Economic freedom and human welfare: Some empirical findings. *Cato Journal*, 18(2), 287-304.
- Gurgul, H. and Lach, L. (2012). The nexus between improvements in economic freedom and growth: evidence from CEE countries in transition. *Central European Journal of Economic Modelling and Econometrics*, 3, 133-168.
- Güney, T. (2017). Türkiye ve BRICS ülkelerinde ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerine etkisi, *International Review of Economics and Management*, 5(2), 30-47.
- Gwartney, J., Lawson, R. and Block, W. (1996). *Economic freedom of the world, 1975-1995*. Vancouver: Fraser Institute.
- Gwartney, J., Lawson, R. and Holcombe, R. G. (1999). Economic freedom and the environment for economic growth. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 155(4), 643-663.
- Gwartney, J. D., Holcombe, R. G. and Lawson, R. A. (2004). Economic freedom, institutional quality, and cross-country differences in income and growth. *Cato Journal*, 24 (3), 205-233.
- Hall, J. C. and Lawson, R. A. (2014). Economic freedom of the world: an accounting of the literature. *Contemporary Economic Policy*, 32(1), 1-19
- Hall, J., Levendis, J. and Scarcioffolo. A. (2020). The efficient corruption hypothesis and the dynamics between economic freedom, corruption, and national income. *Journal of Developing Areas*, 54(3), 161-175.
- Hanke, S. H. and Walters, S. J.K. (1997). Economic freedom, prosperity, and equality: a survey. *Cato Journal*, 17(2), 117-146.
- Hanson, J. R. (2000). Prosperity and economic freedom. *The Independent Review*, 4(4), 525-531.
- Haydaroglu, C. (2016). The effect of foreign direct investment and economic freedom on economic growth: the case of BRICS countries. *Research in World Economy*, 7(1), 1-10.

- Heckelman, J. C. (2000). Economic freedom and economic growth: a short-run causal investigation. *Journal of Applied Economics*, 3(1), 71-91.
- Heckelman, J. C. and Stroup, M. D. (2000). Which economic freedoms contribute to growth? *Kyklos*, 53, 527-544.
- Heckelman, J. C. and Knack, S. (2009). Aid, economic freedom, and growth. *Contemporary Economic Policy*, 27(1), 46-53.
- Hristova, K. D. (2012). *Does economic freedom determine economic growth? a discussion of the heritage foundation's index of economic freedom*. Mount Holyoke College, South Hadley.
- Hussain, M. E. and Haque, M. (2016). Impact of economic freedom on the growth rate: a panel data analysis. *Economies*, 4(5), 1-15.
- Islam, S. (1996). Economic freedom, per capita income and economic growth. *Applied Economics Letters*, 3(9), 595-97.
- Ismail, N. (2010). Income inequality, economic freedom and economic growth. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 25, 144-157.
- Işık, M. (2016). Ekonomik özgürlükler ekonomik büyümenin belirleyicileri mi? OECD ülkeleri üzerine bir uygulama. V. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, Bildiriler Kitabı II, 169-183.
- Johnson, J. P. and Lenartowicz, T. (1998). Culture, freedom and economic growth: do cultural values explain economic growth? *Journal of World Business*, 33(4), 332-356.
- Justesen, M. K. (2008). The effect of economic freedom on growth revisited: new evidence on causality from a panel of countries 1970–1999. *European Journal of Political Economy*, 24, 642-660.
- Kamacı, A., Ceyhan, M., S., ve Peçe, M. A. (2018). Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerine etkisi: Nüfusun çoğunluğu müslüman olan 28 ülke için bir panel veri analizi. *Uluslararası Ekonomi Araştırmaları ve Finansal Piyasalar Kongresi*, 577-591.
- Karabegovic, A., Samida, D., Schlegel, C. M. and McMahon, F. (2003). North American economic freedom: an index of 10 canadian provinces and 50 US states. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 431–52.
- Kates, S. (2011). *Free market economics: An introduction for the general reader*, Edward Elgar Publishing.
- Kılıç, C. and Arıca, F. (2014). Economic freedom, inflation rate and their impact on economic growth: A panel data analysis. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 16(1), 160-176.
- Kılıcı, E. N. (2018). Ekonomik özgürlük endeksi ile makroekonomik indikatörler arasındaki nedensellik ilişkisinin incelenmesi; Türkiye örneği, *Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları II*, 151-170.
- Kılıcı, E. N., ve Akıncı, A. (2020). Türkiye’de ekonomik özgürlük düzeyinin ekonomik büyüme ve doğrudan yatırımlar üzerindeki etkisinin araştırılmasına yönelik bir analiz. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 47-59.
- Konu, A. ve ATA, A. Y. (2016). Yolsuzluk ve ekonomik özgürlük ilişkisi: AB ülkeleri üzerine yatay kesit analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 195-207.
- Kormendi, R. C. and Meguire, P. G. (1985). Macroeconomic determinants of growth: cross-country evidence. *Journal of Monetary Economics*, 16(2), 141–63.
- Kouton, J. (2019). Relationship between economic freedom and inclusive growth: a dynamic panel analysis for sub-Saharan African countries. *Journal of Social and Economic Development*, 21(1), 143-165.

- Kraus, S., Breier, M. and Dasi-Rodriquez, S. (2020). The art of crafting a systematic literature review in entrepreneurship research. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 16(3), 1023-1042.
- Kreft, S. F. and Russell S. S. (2005). Public policy, entrepreneurship and economic freedom. *Cato Journal*, 25(3), 595-616.
- Krieger, T. and Meierrieks, D. (2015). Political capitalism: January the interaction between income inequality economic freedom and democracy. *Cesifo Working Paper Series*, 5681, 1-37.
- Madan, A. (2002). The relationship between economic freedom and socio-economic development. *Honors Projects Working Paper*, 37, 1-47.
- Mahmood, K., Taseef A., Imran S. and Faridi, M., Z. (2010). Impact of economic freedom on economic growth: The case of some selected SAARC member countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 52, 7-16.
- Mahmood, K. and Azid, T. (2011). economic freedom verses economic growth: cross countries analysis in the form of ARDL approach, *Asian Economic and Financial Review*, 1(1), 14-25.
- Manan, Ö. (2009). *Kurumsal yapı olarak demokrasi ve ekonomik özgürlüklerin ekonomik performansa etkisi: Türkiye örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Mohammadi, H., Shayanmehr, S. and Borrero, J. D. (2023). Does freedom matter for sustainable economic development? New evidence from spatial econometric analysis. *Mathematics*, 11(145), 1-19.
- Nelson, M. A. and Singh, R. D. (1998). Democracy, economic freedom, fiscal policy and growth in LDCs: A fresh look. *Economic Development and Cultural Change*, 46(4), 677- 696.
- Ngoc, T. N. and Ngoc, B. H. (2021). Impact of economic freedom on corruption revisited in ASEAN countries: a bayesian hierarchical mixed-effects analysis. *Economies*, 9(3), 1-16.
- Nikolaev, B. (2014). Economic freedom and quality of life: evidence from the OECD's your better life index. *The Journal of Private Enterprise*, 29(3), 1-35.
- North, D. (1997). The contribution of the institutional economics to and understing of the transition problem. *Wider Perspectives on Global Development*, Annual Lecture, 1-15.
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Noyan Yalman, İ., Sandalcılar, A. R. ve Demirkoparan, F. (2011). Özgürlükler ve ekonomik kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye. *Atatürk Ü. İİBF Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 431-444.
- Okşak, Y. ve Dağlıgan, G. (2020). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret. büyüme ve ekonomik özgürlük ilişkisi üzerine ampirik bir analiz. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 6(3), 79-89.
- Oral, İ. O. (2014). *Demokratikleşme ve ekonomik özgürlüklerin temel makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önder, H. ve Zarıfı, A. (2021). Ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi: Orta ve Güney Asya ülkeleri üzerine bir panel veri analizi. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 76-86.
- Öztürk Çetenak, Ö. ve Işık, M. (2016). Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki

- nedensellik ilişkisi: OECD ũlkeleri ũzerine bir uygulama. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli ũniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 1-16.
- Ŗzyılmaz, A. (2022). The role of economic freedoms in economic growth. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 20(3), 59-74.
- Paakkönen, J. (2010). Economic freedom as driver of growth in transition. *Economic Systems*, 34(4), 469-79.
- Pelaez, R. (2009). Economic freedom: a comparative study. *Journal of Economics and Finance*, 33(3), 246-58.
- Panahi, H., Assadzadeh, A. and Refaei, R. (2014). Economic freedom and economic growth in Mena countries. *Asian Economic and Financial Review*, 4(1), 105-116.
- Pattanaik, F. and Nayak, N. C. (2014). Economic freedom and economic growth in india: what is the empirical relationship? *Economic Change and Restructuring*, 47(4), 275-298.
- Perez-Moreno, S. and Angulo-Guerrero, M. J. (2016). Does economic freedom increase income inequality evidence from the eu countries. *Journal of Economic Policy Reform*, 19(4), 327-347.
- Piatek, D., Szarzec, K. ve Pilc, M. (2013). Economic freedom, democracy and economic growth: a causal investigation in transition countries. *Post-Communist Economies*, 25(3), 267-288.
- Pitlik, H. (2002). The path of liberalization and economic growth. *Kyklos*, 55, 57-80.
- Pourgerami, A. and Assane, D. (1992). Macroeconomic determinants of growth: new measurement and evidence on the effect of political freedom. *Applied Economics*, 24(1), 129-36.
- Ram, R. (2014). Measuring economic freedom: a comparison of two major sources. *Applied Economics Letters*, 21(12), 852-856.
- Razmi, M. J. and Refaei, R. (2013). The effect of trade openness and economic freedom on economic growth: the case of Middle East and East Asian Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(2), 376-385.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.
- Sameti, M. and Shahchera, M. (2006). Economic freedom, economic growth and governments tax revenue in (MENA). *Iranian Economic Review*, 11(17), 67-86.
- Santiago, R., Fuinhas, J. A. and Marques, A. C. (2020). The impact of globalization and economic freedom on economic growth: the case of the Latin America and Caribbean countries. *Economic Change and Restructuring*, 53(1), 61-85.
- Santhirasegaram, S. (2007). The impact of democratic and economic freedom on economic growth in developing countries: pooled cross country data evidence. *Journal of Applied Sciences*, 7(11), 1484-1489.
- Saraç, M. (2021). İktisadi büyüme ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişki: OECD ũlkeleri için ekonometrik veri analizi (2000-2021). Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir ũniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Sarıbaş, H. (2009). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisi: Bir panel veri analizi". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 46(538), 7-16.
- Scully, G. W. (1988). The institutional framework and economic development. *Journal of Political Economy*, 96(3), 652-62.

- Scully, G. W. and Slottje, D. J. (1991). Ranking economic liberty across countries. *Public Choice*, 69(2), 121-152.
- Scully, G. W. (1992). *Constitutional environments and economic growth*. Princeton: Princeton University Press.
- Stroup, M. D. (2007). Economic freedom, democracy and the quality of life. *World Development*, 35(1), 52-66.
- Sturm, J. E. and De Haan, J. (2001). How robust is the relationship between economic freedom and economic growth really? *Applied Economics*, 33(7), 839-844.
- Sturm, J. E., Leertouwer, E. and De Haan, J. (2002). Which economic freedoms contribute to growth? A comment. *Kyklos*, 55(3), 403-416.
- Sucu, M. B. (2017). Yükselen piyasa ekonomilerinde ekonomik özgürlük, büyüme ve kalkınma ilişkisi: Bir panel veri analizi. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(2), 135-167.
- Swaleheen, M. and Stansel, D. (2007). Economic Freedom, Corruption, and Growth. *Cato Journal*, 27(3), 343-358.
- Şahin, İ. (2016). Türkiye’de 1980-2015 yılları arası demokrasi, ekonomik özgürlük ve yolsuzlukların ekonomik büyümeye etkileri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2), 317-334.
- Taş, C. ve Ulusoy, V. (2021). Economic Freedom And Endogenous Economic Growth. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(2), 265-296.
- Tekbaş, M. (2022). Ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisi: Çin örneği. *Social Sciences Research Journal*, 11(3), 388-398.
- The Fraser Institute (2003). *Economic freedom of the world annual report*, Vancouver BC.
- The Heritage Foundation (2004). *Index of economic freedom*, the heritage foundation Washington DC and dow jones and company, New York.
- The Heritage Foundation, (2022). *2022 index of economic freedom*, New York.
- Tiwari, A. K. (2011). Foreign aid, FDI, economic freedom and economic growth in Asian countries. *Global Economy Journal*, 11(3), 1-28.
- Tran, D. V. (2019). A study on the impact of economic freedom on economic growth in ASEAN countries. *Business and Economic Horizons*, 15(3), 423-449.
- Tunçsiper, B. ve Biçen, Ö. F. (2014). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel regresyon yöntemiyle incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2), 25-46.
- Tunçsiper, B. ve Biçen, Ö. F. (2015). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme: yükselen piyasa ekonomileri üzerine bir inceleme. *International Conference On Eurasian Economies*, SESSION 7E: Kalkınma II, 884-889.
- Türedi, S. (2013). The effect of economic freedom on economic growth: a panel data analysis for 12 Islamic countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 107, 154-62.
- Türkay, H. (2015). Seçilmiş bazı geçiş ekonomilerinde iktisadi özgürlükler ve iktisadi büyüme ilişkisi: bir panel veri analizi. *International Conference on Eurasian Economies*, SESSION 5E: Büyüme, 825-830.
- Vega-Gordillo, Ml and Alvarez-Arce, J. L. (2003). Economic growth and freedom: a causality study. *Cato Journal*, 23(2), 199-215.

- Vukotic ,V. ve Bacovic, M. (2006). Economic freedom and economic growth in south east Europe. *Transition Studies Review*, 13(1), 81–91.
- Yenipazarlı, A. (2009). *Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye üzerine bir zaman serisi analizi* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nazilli.
- Yıldırım, S. (2009). Aghion-Howitt büyüme modeli çerçevesinde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel veri analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(25), 259-268.
- Yılmaz, B. (2016). impact of openness and economic freedom on economic growth in the transition economies of the European Union. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 14(1) 7-19.
- Zhou, A. (2021). *The relationship between economic freedom and income equality* (Master Thesis). Anqi Zhou, The University Of Chicago, USA.
- Weede, E. (2006). Economic freedom and development: new calculations and interpretations. *Cato Journal*, 26(3), 511-524.
- Williamson, R. C. and Mathers, L. R. (2011). Economic freedom, culture, and growth. *Springer Science Business Media. Public Choice*, 148, 313–335.
- World Bank (2002). *World development report: Building institutions for markets*. Oxford: Oxford University Press.
- World Bank (2004). *2003 annual review of development effectiveness: the effectiveness of bank support for policy reform*. Washington: The World Bank.
- Wu, W. and Davis, O. A. (1999). The two freedoms, economic growth and development: an empirical study. *Public Choice*, 100(1-2), 39-64.
- Wu, C. (2011). Economic freedom, economic growth and China. *The Chinese Economy*, 44(5), 104–119.
- Wulandari, D. (2015). Analysis of the relationship between economic freedom and economic growth in Indonesia. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 6(10), 63-75.